

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

CXXII.

VIRASZTÁSAIM.¹⁾

XII.

Nem tehetek róla, ha némelyek dicsekvésnek veszik, én száraz, rideg ténynek s valóságnak állítom, hogy ilyes kisebb közléseim anyagát akkor készítem el, mikor mások csöndesen alusznak ágyaikban. Engem felkölt a gond, elűzik szemeimről az álmot az élet küzdelmei, s irkálással, másolással töltöm el a hajnali órákat, vagy ily munka közt megyek be a késő éjféltre. A napnak munkára szánt részét nagyobb dolgaimra, kenyéradó foglalkozásaimra fordítom. Így jött létre ez is, a mi következik.

Én már-már letelő hosszú életem sok kutatásai közt soha sem láttam unitárius superintendensi vagy püspöki fejedelmi megerősítést a régi időkől. Itt elém került egy. Közlöm eredeti latin szövege szerint, elmondva röviden magyar tartalmát. Jó azonban az

---

¹⁾ E czim alatt unitárius egyháztörténelmi adatok közlését kezdettem meg a „*Keresztény Magvető*“ 1875. évi X-ik kötete 257. lapján, a legelső közlésnek a 258. lapon I., a másodiknak II. számot adtam. A 390. lapon ismét közöltem a III-ik számú adatot, a 392. lapon a IV-ik, a 399. lapon az V-ik számú adatot. Ez utóbbi hármát a szerkesztőség e gyűjtő czim alá sorozta: „*Egyháztörténelmi adatok XVIII—XX. szám*“; t. i. kapcsolatba hozta e rovatczim alatt már korábban folyamatban volt, mások által közölt egyháztörténelmi adatokkal, de az én közleményem külön számozását is fentartotta. Az 1876. évi XI. kötet 193—202. lapjain is az *Egyháztörténelmi Adatok* gyűjtő rovat czim és *Virasztásaim* külön czim alatt jelent meg a VI., VII., VIII., IX. számú adat. Az 1883. évi XVII-ik kötet 99—113. lapjain ismét közöltem egy adatot, az *elébbi gyűjtő rovatczim* alatt, de a *Virasztásaim* külön czim véletlenségből elmaradt; ennek X. folyó számának kell vala lenni. Az 1884-iki XIX-ik kötet 159—163. lapján megint közöltem egyet, az is az *elébbi gyűjtő rovatczim* alatt jelent meg, az én czimem ismét elmaradt. Ennek XI. számúnak kellett volna lenni. Jelenlegi közlésemnek ezért adtam e czimet és a XII-ik számot, a mit ezután is — ha lesz időm és módóm közölni — megtartatni kívánok, de a gyűjtőrovat czim ellen nincs kifogásom.

J. E.

unitárius papnak ma is érteni a latin nyelvet, hogy a XVI—XVII—XVIII. század latinul irt történelmi adatait eredetiből olvashassa és megérthesse. Mert még sok homály van régibb történetünkben, sokat kell felderitenünk s megtanulnunk, hogy mások is megtanulják tőlünk.

Az alább közlendő megerősítő fejedelmi levelet Bethlen Gábor fejedelem adta 1613. november 6-án Kolozsváratt Erdély fejedelmi széke elfoglalásakor, a miben nagy segítségére voltak a kolozsvári unitáriusok. Megnyitották előtte a város kapuit, de kérték is azonnal püspökük megerősítését. A fejedelem elé kérte a korábbi megerősítési eseteket, s meggyőződvn felőle, teljesítette a kérést s megadta a megerősítést, a mi három korábit foglalt magában.

Az ügy lefolyása ez volt.

A kolozsmonostori konvent Erdély egyik hiteles helye volt 1848-ig, a levélkeresők egyike mindig unitárius, azt a törvény rendelte, s az unitáriusok meg tudták védni e jogukat. Jogbiztosító királyi és fejedelmi leveleiket az unitáriusok mind átíratták itt, részint hogy elpusztulástól megóvják, részint e jogok nagyobb erejüvé tétele végett. Dávid Ferencznek nejével való vitája után az egész fejedelmi korszakon át tömérdek unitárius jogvédő kegylevelet és kiváltságot láttam én itt átíratban. A levélkeresők collegiális viszonyban éltek, egymás felekezetének szolgálatot szívesen tettek, joguk meg volt arra, hogy hiteles átíratokat készíthessenek, biztak egymásban, s így jogos kivánságuknak utjában nem volt akadály.

A három püspöki megerősítés közül első a Csáki Istváné, a ki azt mint császári tanácsos s az erdélyi hadak fővezér kapitánya 1601. január 25-én adta ki Kolozsváratt. Itt is megjegyzem, hogy e megerősítés is a kolozsváriak tett szolgálatainak viszonzása volt. Forradalomban levén a nyugtalan lelkü Báthori Zsigmond ingadozása, s országának ismételve cserébe adása miatt az ország: Kolozsvár nevezetes hadi positió volt, vára hatalmas védelemre, népe ellenállásra; Csáki mindent ígért Kolozsvár rokonszenveért, csakhogy az a keresztes mezőre Mihály oláh vajda ellen katonát küldjön az erdélyi zászló alá. Ez az összefüggés Erdély akkori politikai helyzete és az unitárius püspök megerősítése közt.

„Elébe járultak t. i. — írja a megerősítésben Csáki — az egy igaz Istent és a közbenjáró Jézust vallók tiszteletes pap urai, a kik azon évi január 24-én Thordán tartott zsinati közgyűlésőkben közakarattal s mindnyájuk egyező szavazatával tisztelendő Thoroczka Máthé urat, tudományára, ismereteire, erkölcssei s élete feddhetlenségére nézve kitünő férfit a superintendensi hivatalra megválasztották;

s illő alázattal esedeztek előtte, hogy ez egyetértőleg tett választást ő is ismerje el érvényesnek, bevégzettnek és erősnek. Ő tehát, hozzájárulván e kéréshez némely előkelő férfiaknak kiváló ajánlása, a kik előtt nevezett Thoroczkai Máthé ur erényei, tudása, szelid erkölcei és tisztességben lefolyt eddigi élete sok okoknál fogva és alkalmakból bőven ismeretes volt, s bizonyos reményben levén az iránt, hogy ő testének és lelkének minden tehetségeit ezen terhes és fontos hivatalra fogja szentelni, és soha semmi, tisztével ellenkezőt megkísérteni vagy tenni nem fog; ezeknek tekintetéből ő ezen Thoroczkai Máthét, (a kit isten tegyen szerencsésé!) az elől megírt eklézsiák, papjaik által megválasztott superintendensének és püspökének elisméri, őt abban az ország akaratából neki nyilvánosan átadott és átengedett tiszte tekintélyénél fogva kegyelmesen megerősítendőnek látta, a minthogy meg is erősíti s abban állandósítja jelen levelének erejével, teljes és mindennemű hatalmat és tekintélyt adván arra, hogy ő Erdélyben a maga vallását hirdethesse, espereseket választhasson, jámbor erkölcsű papokat nevezhessen ki, azok fizetését megkivánhassa, az elromlott templomokat és papi házakat újra építhesse, s minden egyházi kötelességeit teljesíthesse; a házassági és egyházi törvényszék körébe tartozó más ügyekben nyomozást vitethessen végbe, azok felett ítélhessen, s döntő határozatokat hozhasson, a papok botrányos cselekedeteit és hibáit megfenyíthesse, az engedetleneket megbüntethesse; a világiaknak papok elleni ügyében a törvényt és igazságot kiszolgáltassa, eklézsiáit jó és illő rendben igazgassa, s mind azt, a mi tisztében áll, kellő módon s helyen végrehajthassa és elintézhesse. Sőt e hatalmat neki formaszert megadta és megengedte azon levele által, Minélfogva minden espereseket, alespereseket (*Diaconus*), plebánusokat és minden egyházi egyéneket, valamint más világiakat is, bármily sorsuak és állapotuak legyenek, a kiket ez illet vagy ezután illetni fog, ezen levele által kegyelmesen megtalálja s nekik nyilvános hivatala tekintélyével meghagyja és erélyesen parancsolja, hogy mostantól kezdve a kinevezett Thoroczkay Máthét az egy igaz Istent és a közbenjáró Jézus Krisztust valló eklézsiák püspöke és superintendenseként üdvözölni, elismerni, annak tekinteni, s hivatalos működése körébe tartozó minden tette és eljárása iránt tisztelettel és engedelmességgel lenni tartoznak, hivatalából folyó jövedelmeit neki egészen adják meg s másokkal is megadatni minden módon igyekezzenek s tartozzanak. Másképp nem cselekedvén s e levelet az előmutatónak visszaadván... Kelt (mint fennebb.)⁴

Ezt Bocskai István erdélyi fejedelem megerősítette szintén Kolozsvárárt sept. 23-án 1605-ben, Rákóczi Zsigmond fejedelem Maros-Vásárhelyt mártius 20-án 1607-ben. A hármassal biró püspök-megerősítő levelet átiratban kiadta 1609-ben Quadragesima vasárnapja után ötöd napon (márt. 9.) a kolozsmonostori konvent, s végre azt megerősítve, fejedelmi átiratban (*Transsumptum*) kiadta Bethlen Gábor a fennebb már megírt napon.

Thoroczkai Máthé átélte Erdély viszontagságait Báthori Zsigmond, Básta, Mihály vajda alatt; ő sokáig rejtőzködött a thoroczkai vasbányákban, védelmet talált Csákinál és Bocskaynál, Báthori Gábor alatt csak a kolozsmonostori konventtől eszközölt ki átiratot, a fejedelemtől nem nyerte meg: végre megpihent Bethlen Gábor alatt, zavartalanul élvezhette püspöki jogait és javadalmait.

Az unitárius püspökök megerősítése történetéhez szükséges lenne megismernünk, a mit Dávid Ferencz Báthori Istvántól és Kristóftól, Hunyadi Demeter Báthori Kristóftól és Báthori Zsigmondtól, Enyedi György szintén Báthori Zsigmondtól, Kósa János ugyanazon fejedelemtől nyert. Meghalván utóbbi 1601. január 3-án, helyére — a mint elől említve volt a jun. 24-iki thordai zsinaton Thoroczkai Máthé választatott meg, a kinek megerősítését eredeti latin szövegében adni a történeti hűség kedvéért szükségesnek látom.

Ime itt következik:

Confirmatio Officii Episcopatus Colosvariensis.

Nos, Gabriel Bethlen, Dei gratia Princeps Transsylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis. Quod pro partibus et in personis Reverendi et Honorabilium Matthaei Thoroczkay Superintendentis caeterorumque Concionatorum Colosvariensium, ac universorum Pastorum Ecclesiarum in Transsylvania vnum verum Deum et Mediatorem Jesum Christum per Spiritum Sanctum profitentium, exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam Literae, Nobilium Requisite Literarum et literalium instrumentorum in Sacristia sive Conservatorio Conventus Monasterii Beatae Mariae Virginis de Colosmonastra repositarum et locatorum, ac aliarum quarumlibet Iudicialiarum Deliberationum, legitimorumque Mandatorum nostrorum Executorum Transsumptionales in simplici papyro patenter confectae, sigilloque eorum Conventuali ab extra in dorso earum, in Cera candida impressiva communatae, continentes in se Transumptive alias literas Serenissimorum quondam Sigismundi Rakoczi, Regni nostri Transsylvaniae, ac Stephani Boczkay Regni Hungariae et Transsylvaniae Principum, Siculorumque Comitum, foelicis recordationis: Item Spectabilis ac Magnifici dudum Stephani

Czyaki de Keresztszegh, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis alias Consiliary et Exercituum per Transylvaniam tunc Generalis Capitanei omnes confirmationales Superintendentis antefati Matthaei Thoroczky; Supplicantes nobis humillime, ut nos quo que annotatorum Pastorum Electionem, praescriptasque literas Transumptionales ac etiam in eisdem insertas confirmationales, pro rato atque firmo haberes eademque ac omnia et singula in ipsis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, praesentibus Litteris nostris Confirmationibus verbotenus inseri et inscribi facientes, pro praedecaratis Matthaeo Thoroczky et Pastoribus antefatarum Ecclesiarum, Ipsorumque Succesoribus Universis perpetuo velituras gratiose confirmare dignemur. Quarum quidem Litterarum Transumptionalium tenor sequitur in hunc modum:

Nos Requisiteores literarum et literalium Instrumentorum, in Sacristia sive Conservatorio conventus Monasterii Beate Mariae Virginis de Colosmonstra repositorum et locatorum, et quarumlibet Iudiciariarum deliberationum legitimorumque Mandatorum Serenissimi Domini Principis Transsylvaniae Executores. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit, universis, Quod Honorabiles viri Martinus Sammarianus hungarorum, et Johannes Broserus Saxonum Colosvariensium Ecclesiae Cathedralis Civitatis Colosvar Concionatores in suis ac Reverendi ac Honorabilium Matthaei Toroczky Superintendentis, ac Caeterorum Concionatorum Colosvariensium universorumque pastorum Ecclesiarum in Transsylvania unum verum Deum et Mediatorem Jesum Christum per Spiritum Sanctum profitentium personis et nominibus nostri personaliter venientes in praesentiam, exhibuerunt et praesentaverunt nobis quasdam literas super Confirmatione Superintendentis praefati Domini Matthaei Toroczky, Illustrissimi quondam Domini Sigismundi Rákoczi, Dei gratia principis Transsylvaniae, partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitis etc. patenter in pergameno sub appendente ejusdem Sigillo manusque suae et Cancellarii Subscriptionibus roboratas in Oppido Marosvasarhely, die vigesima mensis marty in Anno Domini Millessimo Sexcentesimo Septimo confectas et emanatas, simul etiam in sese experimentes alias Confirmationales literas Serenissimi quondam Domini Domini Stephani Dei gratia Hungariae Transylvaniaeque Principis et Siculorum Comitis etc. super literis Confirmationibus Spectabilis ac Magnifici quondam Domini Stephani Czaki de Keresztszegh Sacrae Caesareae Regiae Majestatis Consiliarii et Exercituum per Transylvaniam Generalis Capitanei etc. Simul omnes de praescripta Superintendencia sonantes, petentes nos instando, ut Copiam seu paria earundem Transsumpto literarum nostrarum inserere et inscribere, et praefato Domino Matthaeo Toroczky Superintendenti sibi que ipsis ac caeteris Concionatoribus Reverendisque Pastoribus praescriptarum Ecclesiarum sub sigillo nostro Conventuali Iurium suorum futura pro Cautela extradare vellemus, quorum tenor et verbalis Continentia sic se habebat:

Nos Sigismundus Rakoczy, Dei Gratia Princeps Transsylvaniae,

partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Memoriae Commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod pro Partibus et in personis Reverendi et Honorabilium Matthaei Thoroczkay Superintendentis et Concionatorum Colosvariensium Universorumque pastorum Ecclesiarum in Transsylvania unum verum Deum et Mediatorem Jesum Christum per Spiritum Sanctum profitentium Exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae Consensus seu Confirmationales Serenissimi Domini Stephani Dei gratia pia memoriae Principis praedecessoris nostri super quasdam [sic] alias literas Spectabilis ac Magnifici Domini Stephani Cziaki de Kereszt-szegh etc. Electionem Episcopatus dicti Matthaei Thoroczkay confirmantes in pergamento patenter confectae, sigilloque ejusdem Serenissimi Domini Principis pendenti et authentico ac manus Subscriptione communitae ac roboratae tenoris infra scripti. Supplices nobis debita cum instantia, ut nos quoque hanc dictorum Pastorum electionem praedictasque literas Confirmationales pro rato ac firmo habere, easdemque ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, praesentibus literis nostris similiter Confirmationibus verbotenus inseri et inscribi facientes, ac pro praedeclearatis Matthaeo Thoroczkay et pastoribus antefatarum Ecclesiarum ipsorumque successoribus universis in perpetuum valituras gratiose confirmare dignemur. Quarum quidem literarum tenor talis est: NOS STEPHANUS, DEI gratia Hungariae Transsylvaniaeque princeps et Siculorum Comes etc. Memoriae Commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis. Quod pro partibus et in personis Reverendi et Honorabilium virorum, Domini Matthaei Thoroczkoy, Concionatoris Colosvariensis et Superintendentis Universorum pastorum Ecclesiarum in Transsylvania Unum Verum Deum et Mediatorem JESUM CHRISTUM per Spiritum Sanctum profitentium, Exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae Confirmationales Spectabilis ac Magnifici Domini Stephani Cziaki de Kereszt-szegh, Consiliarii nostri, alias Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis pariter Consiliarii et per Transsylvaniae generalis Capitanei super Electione Episcopatus dicti domini Matthaei Thoroczkay in dupplici papyro Regali patenter confectae, sigilloque ejusdem in inferiori earundem margine in Cera rubra impressiva communitae, ac manus subscriptione corroboratae tenoris infrascripti. Supplicando nobis debita cum instantia, ut nos quoque hanc dictorum dominorum Pastorum Electionem pro rato atque firmo habere, easdemque literas, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratas, gratas et accepta habentes, praesentibus literis nostris similiter Confirmationibus verbotenus inseri et inscribi facientes, ac praedeclearatis Matthaeo Thoroczkay, et pastoribus antefatarum Ecclesiarum, ipsorumque Successoribus universis in perpetuum valituras gratiose confirmare dignemur. Quarum quidem literarum tenor talis est: Nos Stephanus Cz'aki, de Kereszt-szegh, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius, et Exercituum per Transsylvaniae Generalis Capitaneus etc. Memoriae Commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit

uniuersis. Quod posteaquam Honorabiles viri, domini Pastores Ecclesiarum unum verum Deum et Mediatorem JESUM Christum profitentium, in' generali ipsorum Synodo et Congregatione Thordae, die vigesima quarta Ianuarii habita, communibus suffragiis et unanimi consensu Honorabilem virum, dominum Matthaem Thoroczkanum, Doctrina, eruditione, morum integritate, vitaeque innocentia praestantem, ad obeundum munus Superintendentis elegissent. Supplicarunt nobis debita cum instantia, ut nos quoque hanc ipsorum Electionem, pro rato atque firmo habere vellemus. Nos itaque accedente primariorum virorum, *quorum virorum [sic]* praeclara commendatione, quibus virtus, eruditio, probati mores, et inprimis vita ipsius Domini Matthaevi Thoroczkanii honestissime acta, multis argumentis perspecta fuit, atque etiam certa spe ducti, quod ipse ad sustinendum hoc laboriosissimum et grauissimum munus, omnes ingenii corporisque sui neruos sit collaturus, nihilque unquam alieni ab Officio suo, nec privatim tentaturus aut commissurus sit. Eundem Matthaem Thoroczkanum [quod Deus feliciter vertat] in Episcopum et Superintendentem Ecclesiarum praescriptarum, ab ipsis Pastoribus electum, in eadem functione roborandum, atque ex auctoritate Officii nostri publice nobis commissi et concrediti benigne confirmandum duximus, quemadmodum roboramus et confirmamus praesentium per vigorem, dantes et concedentes eidem omnimodam, plenariamque potestatem atque auctoritatem ubivis per Transsylvaniam, Religionem suam profitendi, Seniores eligendi, ministras probatos constituendi, eorumque proventus exigendi, diruta circa [helyesebben: *Sacra*] templa et domos pastorales restaurandi, ac omnia et singula ecclesiae munia exequendi, causas matrimonii et alias quaslibet forum spirituale concernentes cognoscendi, dijudicandi, sententiamque de eis decisivam ferendi, scandala et errata Ministrorum corrigendi, rebellesque debito modo puniendi. Item laicis aduersus Clericos contententes Jus et Justitiam dicendi, Ecclesias suas bono et decenti ordine regendi, Eaque omnia, quae sui muneris esse continebuntur, rite peragendi et exequendi. Imo damus et concedimus hisce literis nostris. Quapropter uniuersos et singulos Archidiaconos, Diaconos, Plebanos et singulos universasque Ecclesiasticas personas, alios etiam Seculares homines, cujuscunque status et conditionis, quorum interest, seu intererit, serie praesentium bene volerequirimus, Eisdemque Auctoritate publici Officii nostri committimus et mandamus diligenter, ut a modo in posterum denominatum Matthaem Toroczkanum pro vero et legitimo Ecclesiarum, unum verum Deum et Mediatorem Jesum Christum profitentium Episcopo et Superintendente salutare, agnoscere et reputare, ac in omnibus ad ipsius functionem spectantibus debitam ipsi reverentiam atque obedientiam praestare, Imo proventus etiam universos ipsi ratione Officii sui cedere et provenire debentes eidem integre administrare, et per eos, quorum interest, administrari facere modis omnibus debeant et teneantur. Nec secus faciant. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum ex Civitate Colosvariensi, vigesima quinta die Ianuarii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo

primo. Nos itaque, praemissa humillima supplicatione, nobis modo quo supra porrecta benigne exaudita, et admissa, praescriptas literas non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earum continentius, articulos, clausulas, et puncta, eatenus, quatenus easdem [sic] rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamus et pro memoratis Matthaeo Thoroczky et Pastoribus praelibatarum Ecclesiarum, ipsorumque Successoribus perpetuo valituras gratiose confirmamus, harum nostrarum pendentis et authentici Sigilli nostri munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum ex Civitate nostra Colosvar die vigesima tertia mensis Septembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo quinto. Nos igitur praemissa supplicatione, nobisque modo quo supra, exhibita, benigne exaudita et admissa, praescriptas literas dicti Domini Principis in eisdem insertas Stephani Czaki Confirmationales, non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, quoad omnes earum continentias, clausulas et articulos et puncta eatenus, quatenus caedem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, gratas et ratas ac accepta habentes, acceptamus, approbamus, et ratificamus, nostrum superinde consensum praebentes beneuolam pariter et assensum, pro saepedictis Matthaeo Thoroczky et pastoribus praeallegatarum Ecclesiarum, ipsorumque Successorum perpetuo valituras perbenigne confirmamus, harum nostrarum pendentis et authentici Sigilli nostri munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Oppido nostro Maros-Vásárhely, die vigesima mensis Marty, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Septimo, infra vero ad levam, prope sigillum pendens, manus ejusdem Principis his verbis subscripta erat: Sigismundus Rakoczi m. pr. ad dexteram vero Cancellarii manus bis verbis: Joannes Petky, Cancellar. m. pr. etc. Nos itaque instanti postulationi, placidum praebentes assensum, paria praescriptarum literarum non cancellata, nec in aliqua sui parte suspecta, sed omni prorsus suspitione carentia, Transsumpto praesentium literarum nostrarum, de verbo ad verbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inserentes et inscribentes, sub Sigillo nostro conventuali Jurium futura pro cautela, annotati Domini Matthaei Thoroczky et Caeterorum Concionatorum, universorumque Pastorum praescriptarum Ecclesiarum duximus fideliter et conscientiose extradandu, communi etiam aequitate suadente. Datae feria quinta proxima post Dominicam Quadragesimae [márt. 9.] Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nono. Nos itaque praemissa Supplicatione nobis modo quo supra porrecta, benigne exaudita et admissa, praescriptas literas dictorum Requisitorum Transsumptionales ac in eisdem insertas prememoratorum Principum, dictique Stephani Czaki

Confirmationales, non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitis et suspitione [sic] carentes, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earum continentias, articulos, clausulas et puncta, eatenus, quatenus caedem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, ratas, gratas et accepta habentes, acceptamus, approbamus et ratificamus, nostrumque superinde Consensum praebentes benevolam pariter et assensum, ac pro antefatis Matthaeo Thoroczky et Pastoribus praeallegatarum Eclesiarum ipsorumque successoribus perpetuo valituras benigne confirmamus, harum nostrarum pendentis et authentici Sigilli nostri munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Civitate nostra Colosvar die Sexta mensis novembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo decimo tertio.*)

Eddig a püspöki megerősítő levél. Thoroczky Máthé püspök 1616-ban halt meg; halála napja nincs feljegyezve; de utóda, Radecius Bálint még azon évben választatott meg, hihetően Kolozsvárat, azért, mert Göcs Pál kolozsvári plebánus volt az, a ki Básta alatt Erdélyből hozzá menekülven: általa vendégszeretőleg fogadtatott, iránta való hálából az ő Lengyelországból papságra meghívását a kolozsváriaknak ajánlotta, s hihetően püspökké választatásában is a nagy befolyású kolozsvári ekleziával munkás volt. Azonban egyháztörténetünkben e választás helye és napja szintén nincs feljegyezve. Egyházi történetnyomozóinknak itt kell folytatni a kutatást, s föl kell keresni püspöki megerősítő levelét Bethlen Gábor fejedelemtől, az 1632—36-ban volt püspökét, Csanádi Pálét I. Rákóczi Györgytől, az 1636-tól 1661-ig szolgált Beke Dánielét szintén I. Rákóczi Györgytől, a kit hihetően II. Rákóczi György is megerősített, s így tovább az 1692. és 1724. között püspökséget viselt Almási Gergely Mihályig, a kinek, valamint az utána következett püspököknek megerősítő levele a kir. volt főkormányshély vagy az erdélyi udv. kancellaria levéltárában meg van, s a kit érdekel, azokról másolatot vehet.

E megerősítő levelek tartalom és alak tekintetében érdekes képeit tárnák fel azon változásoknak, a melyeken az unitárius egyház egyházi feje a fejedelmi és Habsburg-házi korszak alatt átment; mint gyűjtemény az egyházi főtanácsi levéltárnak értékes alkotó részét tenné, s az unitárius egyház történetének egykori megíróját képessé arra, hogy a püspökök története küzdelmeikkel és szenvedéseikkel élethíven kidomborítható legyen.

JAKAB ÉLÉK.

*) Az Országos Levéltárban levő ily című királyi könyvből: **VII. Liber Regius Gabrielis Bethlen**, a 2. 3. 4. 5. 6. 7. lapról szószerint híven kiírva.

ADAT A HOLLAND-MAGYAR ÉRINTKEZÉSEK TÖRTÉNETÉHEZ.

Általánosan tudva van, hogy 17. és 18. százévben mily sokan látogatták Németalföld egyetemeit a magyar református ifjak közül, különösen a lelkészi pályán levők. A kik ismerik régibb theologiai irodalmunkat, meggyőződhetnek arról is, hogy az ez uton támadt gyakori érintkezés mily nagy befolyásu volt egyházi íróinkra nézve. De nemcsak a reformátusok, hanem az unitáriusok is összeköttetésben állottak a holland prtestánsokkal s hasonlóképpen sokat köszönhetnek ez áldozatkész és buzgóságteljes nemzet derék fiainak. Egyháztörténelmi tanulmányaim közben erre vonatkozóleg egy igen érdekes adatra találtam Sepp Keresztély, holland mennonita lelkész és jeles egyháztörténetíró „Stinstra en zijn tijd“ czímű műve II. kötetének 165—166. lapjain.

Stinstra Jánosnak, e hírneves holland mennonita lelkésznek ugyanis 1744. májusban Crellius Sámuelhez Amsterdamba írt leveléből közli Sepp a következő részletet:

„Binas tuas literas mense Novembri superioris anni ac die tertio hujus mensis ad me datas accepi mihi perquam gratas. Ad priores jam responsum dedissem, si quiquam habuissem dignum quo animum adverteres. Intime gavisus sum, te summi Numinis beneficio oculorum usum recepisse, quem ut ad vitae finem integrum conserves, enixe voveo. Jucunda etiam imprimis fuit illa ex St. Agh epistola decerpta particula, quam mihi tuis in nuperis descripsisti. Valde aveo cognoscere, quidnam de Libertate Unitariorum in Transsylvania cum tribus caeteris sectis aequa demum a Regina statuatur. Hi quidem favore principum ac statuum, quorum jam auxilio eget Regina, ab ea, forsan, quod aequum ac justum est impetrabunt. At quis pro illis nusquam alibi nequidem toleratis, intercedere volet? Omni auctoritate hujus mundi, et in patria et ubique terrarum sunt destituti. Felices itaque ter et amplius sunt, si privilegia sua ecuperent; quod sanequam fieri nequit, nisi eorum causa cum duarum aliarum sectarum cohaereat, ipsi peculiarem considerationem fugientes communi Protestantium nomine contineantur. — Ubi literas ad Professorem Agh posthac dabis, rogo, ut illi salutem multam impertias meo no-